

for efter dette Udkast at kunne afflutte Freden. Kong Carl forandrede ikke sin forrige Beslutning. Hvad Goerh senere, udrettede i Sverrige, for at holde Underhandlingerne med Rusland i Gang (han kom endnu tredje Gang, d. 6te Novbr. paa nogle Dage til Ålandsøerne) for at skaffe Kongen Penge og en Armee paa Venene til hans Krigsplan mod Norge, (som Görh dog stærkt fraraadede, især paa den Aarsid, den blev foretaget) og det lige tragiske Udfald for Carl XII. og for Görh, af Kongens uovervindelig Tro paa sin Skiebne og Bestemmelse — er alt for bekendt, til at det behøver videre Omtale. — Man finder dog endnu paa de sidste Blade af Prof. Carlsons interessante Skrift (p. 111—124) mangen ny eller mindre bekendt Omstændighed i Goerhs sildigste Virksomhed oplyst; tilligemed flere af de Aarsager, som uden Tvivl have medvirket til at bestemme Carl XII. til en for hans Skiebne og Undergang afgjørende Beslutning; uagtet man seer at Goerh (i en Beretning af 22. Oct. 1718) med næsten uimodstaelige Grunde beviser for Kongen, hvor nødvendig Freden var ham; og bl. a. lagde ham for Dine: „at selv om Toget imod Norge fik det allerheldigste Udfald, vilde det, langt fra at forstærke Sverriges Magt og Kræfter, kun svække dem endnu mere.“ (Carlson. p. 110. 114.)

- 
24. Actstykker til Bornholms Historie (1ste Hefte) 1327—1565, samlede og udgivne af Dr. J. R. Hübertz. Kbh. 1851. Andet Hefte, eller Borgens Slutning, 1566—1621. (Med tredobbelte, danske og tyske Titler, dansk og tysk Fortale, et alphabetisk Register og en Ordfortegnelse.) 634 S. 8.
- 

Hr. Dr. Hübertz har gjort sig fortient af Danmarks indre Historie ved sin, 1845—46 i 3 Bind udgivne Samling af „Actstykker, vedkommende Staden og Stiftet Aarhus“, som han i ovenanførte tyske Fortale kalder „ein frühere, dem vorliegendem

gan; ähnliches Werk." Deri kan man dog kun for saavidt give ham Ret, som begge Skrifter indeholde Samlinger af utrykte Aetsstykker; baade i Indhold og i historisk Værdi ere disse derimod hinanden høist ulige. Den tidligere Samling udbreder sig over Alt hvad der henhører til en af vore betydeligere Riiksstæders Tilstand, communale Forfatning, Dyrighed, Borgerstab, Justits- og Criminalvæsen, Handel, Næringsveie, Sæder og Levemaade, m. m. i et Tidrum af 3—4 Aarhundreder. Samlinger af bornholmske Aetsstykker, kunde man troe, maatte tilbyde et om endog mindre mangfoldigt, dog i adskillige Henseender indholdsrigt Stof; da dette Lands Historie hidtil ikke allene har været ubearbejdet, men næsten ubekendt, og da Dens Indbyggere fra ældgamle Tider have viist sig som en Folkestamme med megen Nationalitet, Selvstændighed og Frihedsfølelse, og med mangen endnu bevaret Giendommelighed i Sprog, Charakter, Forfatning, Sæder og Landskift. I at gienemgaae Hr. Dr. Hüberts Bog, finde vi os derimod stufede ved en stor Magerhed i det historiske og ethnographiske Udbytte. Uagtet han i sin Fortale gjør Rede for de Synspunkter, hvorfra han betragter Samling og Udgivelse af historiske Aetsstykker, og disses Forhold til „den egentlige Historieforskers Arbejde" — om hvem han mener, at han maa tage sit Standpunkt høiere, og „ikke kan beskæftige sig med hvad der foregaaer i Dybden af Samfundet," hvilket derimod mere tilkommer den, „som hvergang kun har enkelte Grupper af Befolkningen for Øie": saa har han dog ikke i det foreliggende Tilfælde paavist, hvilke „Bevægelser, der have foranlediget de historiske Begivenheder", eller hvilke „ikke uvæsentlige Oplysninger for den almindelige" og Bidrag til „en rigtig folkelig Historie", vi skulle ulede af disse Bornholmske Aetsstykker. Hr. Dr. Hübert synes selv at have næret Tvivl om Samlingens Værdi; han vilde dog ellers neppe, tilligemed nogle andre Bevæggrunde til at faae denne Bog trykt (ved Bekostning af den danske historiske Forening) ogsaa have anført den: „at da alle Andre, der have historiske Samlinger, ere ifærd med, eller tænke paa at lade disse trykke: saa var der ingen Grund til at holde hans tilbage." En saadan Argumentation vilde ophæve enhver Forstiel paa litteraire Arbejders Værdi og

Fortieneste. Enhver, der kan faae trykt, hvad der af ham selv eller Andre er bragt beskrevet paa Papiir, kan sige: „Da alle Andre, der have noget skriftligt liggende, ere især med“ o. s. v.

Anm. har tilforn karakteriseret de af Hr. Dr. Hübertz udgivne Actstykker fra Rådhuset som et Arbejde, „der ikke vil kunne undværes af Nogen, som ønsker at gjøre sig fortrolig med den sande og egentlige Grundvold for vort Fædrelands Historie — den nemlig, som bygges paa Kilderne selv.“ Vi ere ogsaa for vel bekendte med Kildeskrifters og Documenters Vigtighed og Uundværlighed for at tilvejebringe en historisk Fortælling, som fortjener dette Navn, til at vi skulde mene, at en Samling som nærværende, var aldeles uden Brugbarhed; men ligesom vi holde for, at Udgiveren langt hellere maatte have henvendt sin historiske Interesse og Samlerflid, og det majsommelige Arbejde, som her er nedlagt, paa en eller anden mere frugtbar og lønnende Gienstand af Danmarks Historie i dens Kilder: saaledes kunne vi ikke antage, at der er nogen Fortieneste i, uden Udvalg at lade ethvert saakaldet „Actstykke“, enhver Brevstump, som er giennt i et Archiv, mangfoldiggjøre ved Trykken, uden Hensyn til Bestaffenheden af det historiske Materiale, som derved gøres tilgængeligt for Historieforskere. I Særdeleshed kan det ønskes, da en overvættens stor Mængde af uundværlige og vigtige Kilder til vor Historie endnu ere utrykte, og for Mange utilgængelige, at man ikke er ligegyldig i Valget af det Stof, der bekendtgøres, naar der til dets Udgivelse udfordres Understøttelse — hvilket saa at sige ved ethvert saadant Foretagende vil være fornødent.

Samlingen af de bornholmske Actstykker har sin Fortieneste deri, at en ikke ubetydelig Deel Documenter, som vedkomme det ene Land, i det mindste fra et Par Hovedkilder (det kongel. Geheime-Archiv, og Rådhus-Archivet i Lybet) ere udføgte og forenede paa eet Sted. At Samlingen desuagtet er ufuldstændig, maa vi slutte af Udgiverens (danske) Fortale. Han nævner intet om noget Besøg paa Bornholm, eller om den mindste Benyttelse af hvad der paa Landet selv kan findes til dets Historie. I Lybet, hvor han derimod i dette Tiemed har opholdt sig flere Uger, kunde han dog ikke faae undersøgt alle Kilder i Stadens Archiv, hvor han „mødte

nogen Hindring"; og har saaledes ikke kunnet meddele noget egentligt om Bornholmernes Opstand mod de Lybske 1535 — netop et af de interessanteste Momenter i Dens Historie, i den Periode, som disse Actstykker omfatte. — At Samlingen ikke er fuldstændig, vilde der være mindre Grund til at beklage, dersom Udbyttet af det leverede Materiale retfærdiggjorde dets Trykning in extenso, hvilket vi ei kunne antage. Udg. har selv paa endeel Steder viist, ved ifkun at meddele Udtog og Sammen drag af Brevene, at han ansaae det for overskødigt at lade dem alle heelt aftrykke; og dog høre saadanne affortede Breve undertiden til de vigtigere. Det samme kunde være skeet med en stor Deel af de øvrige Actstykker; og Bogens Størrelse derved uden Tab været formindsket maaffee til mindre end det Halve. Men Indholdet af den hele Samling er overhovedet af den Natur, og har saa lidt almindelig historisk Interesse, at naar Hensigten, særskilt at oplyse Bornholms Tilstand i Fortiden, skulde opnaaes, vilde det rigtige Middel have været at behandle Actstykkerne udtogsviis, og benytte dem, som give et virkeligt Stof for Landets indre historiske Forhold, til en chronologisk Fremstilling af samme, med de fornødne Oplysninger, hvilke her overalt savnes. I et Tillæg kunde da et Udvalg af de vigtigste og mærkeligste Kongebreve, Dombreve, og andre Actstykker, (f. Ex. de interessante Jordebøger fra 1569 (over Kirkegodset) og fra 1599, Biskoppernes Visitatsbøger fra 1616 og 1621, Lehneregnskaber fra Hammerøhuus, m. m.) fuldstændigen aftrykte, have været en passende Tilgift til et Arbeide, der bedre havde opfyldt sin Bestemmelse, end nærværende Samling. Denne giver kun et brugeligt Udbytte til Bearbejdelsen af Bornholms ældre Historie for den enkelte Mand, som vil være i Stand til at opsege og benytte en stor Deel andre Kilder, saasom i de bornholmske og staanske Stads-Archiver, og som ved egne Studier, paa Landet selv og udenfor samme, kan blive fortrolig med et næsten ganske ubekendt og ubearbejdet Stof.